

QURILISH KORXONALARIDA BUXGALTERIYA BALANSI TAHLILI*O'qituvchi: Yahyoyev To'liqin**Talaba: Suyarova Shahzoda**Talaba: Mamayusopov Diyorbek*

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda qurilish korxonalarida buxgalteriya balansi tahlili va uning xususiyatlari to'g'risida muallif izlanishlari aks ettirilgan hamda ularni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar. qurilish korxonalari, buxgalteriya balansi, tahlil.

Buxgalteriya balansi rna'lurn sanaga korxonaning aktivlari, kapitali va rnajburiyatlarini holati haqida axborot beruvchi hisobot shaklidir. «Balans» atarnasi lotincha bis ikki marta, banx - tarozi pallasi sO'zlaridan tarkib topgan bo'lib, ikkala palla degan rna'noni anglatadi. U tenglik, muvozanat tushunchasi sifatida ishlatiladi.

Moliyaviy bo'lmagan uzoq muddatli aktivlar asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar. o'rnatiladigan uskunalar, kapital qo'yilmalarni o'z ichiga oladi. Moliyaviy uzoq muddatli aktivlarga uzoq muddatli investitsiyalar kiritiladi. Moliyaviy bo'lmagan joriy aktivlarga ishlab chiqarish zaxiralari, tugallanmagan ishlab chiqarish, tayyor mahsulot, tovarlar, kelgusi davr xarajatlari, kechiktirilgan xarajatlari va debitorlik majburiyatlari kiradi. Moliyaviy joriy aktivlarga pul mablag'lari, qisqa muddatli moliyaviy qo'yilmalar va boshqa joriy aktivlar kiradi

1-jadval**Aktivlarning turli shakllari o'rtasidagi aloqadorlik**

Aktivlar shakli	Moliyaviy bo'lmagan aktivlar	Moliyaviy aktivlar	Jami aktivlar
Uzoq muddatli aktivlar	MBUMA	MUMA	UMA
Joriy aktivlar	MBJA	MJA	JA
Jami aktivlar	MBA	MA	A

2-jadval**Aktivlami mazmuni bo'yicha tarkiblanishi**

Aktivlarni manbalashning mazmuni		
Xususiy (XK)*	Qarzga olingan (QK)	
	Tashqi tarz JTQI**	Ichki qarz (IQ)***

*-O'z mablag'lari manbasi	**-Uzoq va qisqa muddatli kreditlar va qarzarlar, kreditorlik majburiyatlarning tashqi qismi	***-Kreditorlik majburiyatlarini ichki qismi
---------------------------	--	--

Xususiy kapital o'z ichiga ustav kapitali, qo'shilgan kapita!, rezerv kapitali taqsimlanmagan foyda va o'z mablag'lari manhayining boshqa tarkiblarini (maqsadli tushumlar, kelgusi davr xarajatlari va to'lovlari zaxirasi) oladi.

Tashqi qarz bank kreditlari va qarzarlarini, olingan avans to'lovlarini, kreditorlik majburiyatlarining mol yetkazib beruvchilarga bo'lgan qisrnini o'z ichiga oladi. Ichki qarz korxonaning mehnat haqidani, soliqlar, to'lovlar va yig'irnar bo'yicha qarzidan, jalb qilingan qarz mablag'lari yuzasidan foizlar, aksionerlarga e'lon qilingan dividendlar bo'yicha majburiyatlardan iborat ho'ladi.

Moliyaviy hisobotlar tarkibida buxgalteriya balansi markaziy o'rinda turadi va undagi ko'rsatkichlarni tahlil etish va baholash orqali xo'jalik yurituvchi subyektning mulkiy va moliyaviy ahvolidan voqif bo'linadi.

Xo'jalik yurituvchi subyektning iqtisodiy ahvolidagi o'zgarishlar albatta mulkiy va moliyaviy munosabatlar tufayli yuzaga keladi. Odatda, moliyaviy munosabatlarning klassik formulasi sifatida quyidagi bog'lanishdan foydalaniladi.

$$\text{Pull} \Rightarrow \text{Tovar1} \Rightarrow \text{Pu12}^* \Rightarrow \text{Tovar2}^* \Rightarrow \text{Pu13}^* \dots$$

*sickl natijasidagi yutuq: $\text{Pull} < \text{Pu12} < \text{P3} < \dots$

U shbu formulani iqtisodiy jarayonlarga rasmiylashtirsak quyidagi ko'rinishga keladi.

$$\text{PM} \Rightarrow \text{R} \Rightarrow \text{ICh} \Rightarrow \text{TF} \Rightarrow \text{XK} \Rightarrow \text{PM}^* \dots$$

Bunda PM-pul mablag'lari

PM*-sickl natijasidagi yutuq:

$$\text{PM} < \text{PM}^* < \text{PM}^{**} < \text{PM}^{***} < \dots$$

R -resurslar;

ICh-ishlab chiqarish;

TF-tijorat faoliyati;

XK -hisob-kitoblar; nisbatan (2.10)

Korxonani aktivlari, xususiy kapital (sarmoya) va majburiyatlar buxgalteriya balansining elementlari hisoblanadi.

Xo'jalik yurituvchi subyektning iqtisodiy ahvolidagi o'zgarishlar albatta mulkiy va moliyaviy munosabatlar tufayli yuzaga keladi. Odatda, moliyaviy munosabatlarning klassik formulasi sifatida quyidagi bog'lanishdan foydalaniladi. $\text{Pull} \Rightarrow \text{Tovar1} \Rightarrow \text{Pu12}^* \Rightarrow \text{Tovar2}^* \Rightarrow \text{Pu13}^* \dots$ (2.9) *sickl natijasidagi yutuq: $\text{Pull} < \text{Pu12} < \text{P3} < \dots$

Ushbu formulani iqtisodiy jarayonlarga rasmiylashtirsak quyidagi ko'rinishga keladi. $PM \Rightarrow R \Rightarrow ICh \Rightarrow TF \Rightarrow XK \Rightarrow PM^* \dots$ Bunda PM-pul mablag'lari PM^* -siki natijasidagi yutuq: $PM < PM^* < PM^{**} < PM^{***} < \dots$ R -resurslar; ICh-ishlab chiqarish; TF-tijorat faoliyati; XK -hisob-kitoblar; nisbatan Korxonalar aktivlari, xususiy kapital (sarmoya) va majburiyatlar buxgalteriya balansining elementlari hisoblanadi.

Moliyaviy hisobotni tahlil etish deganda - korxonaning muayyan sanaga bo'lgan moliyaviy ahvoli, faoliyati, moliyaviy ahvolidagi o'zgarishlar haqidagi axborotlarni analitik qayta ishlash jarayonlar tizimi tushuniladi. Yuqoridagi manbalarda keltirilishicha buxgalteriya balansini o'qish va tahlil etish mazmunini quyidagilar tashkil etadi. - korxonaning illulki, kapitali va majburiyatlarini baholash; - kompaniya va fmnalar to'lovga qobilligi va likvidlik ko'rsatkichlarini aniqlash; - korxonaning iqtisodi va moliyaviy salohiyati, uning samaradorligini baholash; - korxonaning moliyaviy barqarorligi, bozor va ish aktivligi ko'rsatkichlarini baholash; - korxonaning iqtisodiy nochorligi va uni sog'lomlashtirish yo'llarini belgilash; - korxonaning moliyaviy ahvoli va uni yaxshilash yuzasidan muhim taklitlar hozirlashni tashkil etadi.

Bu bilan buxgalteriya balansini «o'qish», tahlil etish bilan bir qatorga qo'yilmoqda. Ya'ni, turli nomlanishdagi bir xil jihatlarni xarakterlovchi so'zga aylanib qolgan. Yuqoridagi tarkiblashda o'qish va tahlil qilish kabi so'zlarning ishlatilishida ularni bir mazmunda qarash ustunlik qiladi. Buxgalteriya balansini asosida o'rganiladigan masalalar ko'lami nihoyatda kengki, ularni barcha adabiyotlarda bir xilda berilgan deyish qiyin. Masalan ayrim manbalarda korxonalar mablag'larini harakatchanligi va aylanuvchanligi, ish aktivligi, moliyaviy barqarorligi buxgalteriya balansini tahlili mavzusida berilgan holda boshqa manbalarda ushbu o'rganiladigan savollar alohida mavzu sifatida beriladi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Qudratov T.Q., Ibragimov M. Iqtisodiy tahlil. O'quv qo'llanma. II nashr. - Toshkent «Ilm-Ziyo», 2008
2. Qudratov T.Q. Iqtisodiy tahlil nazariyasi. Muammoli leksivalar kursi. - Samarqand, 2004.
3. Pardayev M.Q. Iqtisodiy tahlil nazariyasi. Darslik. - Samarqand. «Zaratshon», 2001.
4. Pardayev M.Q. va boshqalar. Boshqaruv tahlili (ma'ruzalar kursi). - Samarqand, 2004.
5. Pardayev M.Q., Abdikarimov I.T. - «Iqtisodiy tahlil». - T.: «Mehnat», 2004.